

Анастасія ГОРБАЧОВА

Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь

ЗОВНІШНІ РИЗИКИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Порівняно з реальним сектором економіки України її фінансовий сектор відзначається значно меншим ступенем своєї інтегрованості у світові процеси, про що свідчать такі показники, як співвідношення зовнішнього боргу і ВВП (74%), частка іноземного капіталу в національній банківській системі (42%) та співвідношення прямих іноземних інвестицій і ВВП (4%). Це послаблює вплив світової кон'юнктури та змін на провідних фінансових ринках на характеристики фінансового ринку України за збереження спільних тенденцій розвитку.

У 2012 р. вплив зовнішніх чинників на розвиток фінансового ринку України мав переважно негативне забарвлення. Насамперед, це стосувалося ситуації на *світовому валютному ринку*, що характеризувалася: 1) поширенням практики так званих «валютних війн»¹; 2) нестабільністю єдиної європейської валюти, що обумовлена борговою кризою у «периферійних» країнах зони функціонування євро. У зв'язку з цим, відбувається відносно погіршення умов торгівлі для українських експортерів (у тих випадках, коли вони конкурують із компаніями з країн, які практикують приховану девальвацію своєї валюти), що посилює негативний вплив, викликаний загальним падінням попиту та світових цін на традиційні продукти українського експорту. Крім того, невизначеність курсу євро не тільки впливає на знецінення валютних резервів НБУ, але й перешкоджає диверсифікації валютних резервів і валютних розрахунків, основна частина яких здійснюється в доларах США, що утримує валютно-курсові ризики на високому рівні.

Додатковий негативний тиск на курс національної валюти та стан платіжного балансу в 2012 р. чинили процеси гальмування економічної динаміки у провідних зарубіжних країнах, які продовжують балансувати на межі спаду. В зазначених країнах спостерігаються суверенні боргові кризи, слабкість банківського сектору, низький сукупний попит (внаслідок зростання безробіття та жорстких заходів бюджетної економії).

Державний борг США вже перейшов позначку у 16 трильйонів доларів, і за збереження наявної тенденції до кінця 2015 року він перевищить межу в 20 трлн. дол. Проте за будь-яких обставин позиції американського долара, які обумовлені загальним станом економіки США як провідної економіки сучасного світу, зберігатимуться на рівні основної міжнародної валюти. Цей факт варто розглядати як переважно позитивний фактор впливу на українську економіку, для якої поки що характерний досить високий ступінь доларизації.

Потужний потенціал негативного впливу на вітчизняний фінансовий ринок містить фінансова криза, яка вразила країни єврозони². Складну ситуацію в єврозоні можна використати для розміщення урядових єврооблігацій за процентними ставками, які перевищують аналогічні показники для «кризових» країн ЄС (таких як Італія, Іспанія чи Португалія). При цьому подібний крок не може розцінюватися як стратегічне вирішення боргової проблеми України і не знімає гостроти завдання підвищення рейтингу кредитоспроможності України та пошуку альтернативних джерел валютних запозичень.

Потужним каналом переносу кризових явищ із країн єврозони на вітчизняний фінансовий ринок є досить високий рівень відкритості банківської системи, що поставило її в залежність від розвитку економік інших країн та їх фінансових проблем. Так, зниження суверенних рейтингів європейських країн негативно вплинуло на позиції європейських банків, у зв'язку з чим спостерігалось перетікання депозитів із банків «проблемних» країн до фінансово стабільних. За необхідності досягнення позначки адекватності капіталу в 9%, що вимагало додаткових

¹ Під валютними війнами розуміють використання практики регулювання курсу національної валюти (як правило, його штучного заниження) з метою забезпечення додаткових нетарифних переваг власним експортерам або інвесторам.

² За даними Євростату, сукупний бюджетний дефіцит 17 країн єврозони знизився з 6,2% ВВП у 2010 році до 4,1% ВВП – у 2011 р. Натомість, сукупний державний борг цих країн за той же період зріс з 85,4 до 87,3%.

114,7 млрд. євро, європейські банки консолідували свої фінансові ресурси, у тому числі шляхом продажу непрофільних активів. В окремих випадках це означало скорочення або ліквідацію їхніх інвестицій у закордонні дочірні установи (в тому числі в Україні). В той же час, масового виходу західноєвропейського банківського капіталу з України не відбулося. Це стало результатом, як незначного впливу такої процедури на обсяги необхідного додаткового капіталу, так і сподіваннями на те, що ситуація стабілізується і західноєвропейські банки знову будуть зацікавлені в розширенні своїх операцій на нових ринках. Можна очікувати, що згадані процеси знайдуть своє продовження в наступному році у зв'язку з поступовим переходом до виконання нових вимог банківського нагляду щодо адекватності банківського капіталу та обмеження ризикованості банківських активів («Базель-3»), що вимагатиме від банків ЄС додаткового залучення капіталів у сумі 460 млрд. євро до 2019 року. За цих умов актуалізується завдання пом'якшення наслідків використання ресурсів українських банків для підвищення ліквідності їхніх іноземних власників та виходу інституціональних банківських інвесторів з України за рахунок розробки і застосування відповідних заходів. Водночас, досить динамічне зростання кредитного портфелю російських банків та ймовірний прихід капіталу зі Сходу (зокрема, Китаю) свідчать про збереження потенціалу привабливості банківського сектору України для іноземних інвесторів.

Ілона ГРИГОР'ЄВА

Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь

АНТИКРИЗОВИЙ АСПЕКТ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

У посткризовий період у колах науковців і практиків зміцніла думка щодо доцільності посилення оподаткування банківської діяльності як заходу стримування її спекулятивної спрямованості, недопущення виплати надвеликих бонусів менеджерам та посилення ринкової влади надвеликих системних банків. Якщо ці аргументи у кризових умовах зарубіжних країн виглядають обґрунтованими, то для України питання врегулювання оподаткування банківської діяльності набуває іншої специфіки [1]. В першу чергу, через принципову відмінність у причинах кризи. Джерелами кризових процесів у вітчизняному банківському секторі були не інвестиції в ризиковані фінансові інструменти і активне використання високо ризикованих ринкових джерел фінансування, як в більшості розвинених країн. Втрата стійкості вітчизняними банками було спричинено зовнішніми чинниками, насамперед, погіршенням стану материнських компаній, а також порушенням співвідношення темпів зростання кредитів, активів і власного капіталу банків внаслідок активного корпоративного і роздрібного кредитування, в першу чергу - валютного.

З цих причин механічне використання досвіду зарубіжних країн щодо формування методів й інструментів оподаткування банківської діяльності є недоцільним. Для вдосконалення оподаткування банківської діяльності слід враховувати, насамперед, макропруденційне значення³ системи оподаткування як фактора банківської діяльності, що зумовлено функціями, які вони виконують – фіскальною та регулюючою, та необхідністю антикризових заходів в частині: зниження про циклічності розвитку фінансової системи, контроль за рівнем левереджу та боргових зобов'язань банків; обмеження сили впливу системно-важливих банків, посилення стійкості фінансової системи у спосіб вдосконалення управління ризиками); фінансування модернізаційних процесів і нарощування довгострокових інвестицій в реальний сектор; послаблення зовнішньої залежності банківської системи через стримування припливу спекулятивного іноземного капіталу на депозити банків.

Загалом ситуація з надходженнями до бюджету від оподаткування банківської діяльності в останні роки була не найкращою. Частка податкових надходжень від податку на прибуток

³ Макропруденційний підхід, спрямований на контроль і управління системними ризиками, запровадження однакових за жорсткістю і спрямованістю норм для всіх секторів фінансової системи для недопущення регулятивного арбітражу, високий рівень координації між органами державного регулювання